

159. Fonyód, Feketebézsény

(Somogy megye) R, B

Az S-34 számú lelőhely Lengyeltóti és Fonyód között, Feketebézsénytől közvetlenül É-ra helyezkedik el, a Kaposvár–Fonyód műút Ny-i oldalán.

A feketebézsényi vasúti megállóhoz vezető földút és attól É-ra húzódó akácós erdősáv közötti, kis kiterjedésű szántón még 2003 őszén nyitottunk egy 836 m² területű szondát, amelyben elszórt gödörobjektumok foltjai látszóttak.

A munkát 2004. március 23–29. között végeztük. A meglévő kutatászelvényt dél felé bővítettük tovább a leendő autópálya nyomvonalában. Összesen 1800 m² területen 33 objektumot tártunk fel, amelyek a szelvény K-i végében sűrűsödtek. Az objektumokban kevés őskori kerámiatöredék volt. Ez alapján a településmaradványok a rézkorból, illetve a bronzkorból származhattak.

GALLINA ZSOLT – SOMOGYI KRISZTINA – MOLNÁR ISTVÁN

160. Fonyód, Vasúti-dűlő

(Somogy megye) R, Ró, N, Á

2004 márciusában folytattunk először próbafeltárást a leendő nyomvonalon, ami az üzemmérnökségtől délre, egy erdősáv túlsó oldalán húzódik. Ezért ugyanazt a lelőhelyszámot (M7 S-34) használtuk. Az említett műúttól Ny-ra 2004. május 5. és június 7. között 8414 m²-en 260 objektumot tártunk fel.

A Balatont övező mocsarak által egykoron körbevett, alacsony kiemelkedésen hat régészeti korszak településmaradványai és temetkezései kerültek felszínre.

A *Balaton-Lasinja kultúra* egyetlen gödre az É-i szelvényrészben volt. E korszakból, a középső rézkorból származik egy urnasír is. Az edény, amelynek felső része megsemmisült, nagyméretű, profilált hasú korsóra emlékeztet, sráfozott háromszögekkel tagolt, ívelődő sávokkal díszítették.

A késő rézkori badeni kultúra telepének gödrei a feltárt terület egészén megtalálhatók voltak, de Ny-on sűrűsödtek. Az egyik gödör emberi csontvázat rejtett. Egy másik gödörben állatcsontokból, kagylóhéjakból összecementálódott, összeállt hulladékra teget figyeltünk meg átégett omladék felett. A leletanyagból olyan vesszőfonatos tapasztásdarabokat kell kiemelnünk, amelyeken salak látható, ezért feltehetően kohóból valók!

A *Somogyvár-Vinkovci* kultúrát csak három gödör képviselte a Ny-i szelvényben.

Az őskori kultúrák valamelyikéhez tartozhatott három melléklet nélküli, zsugorított csontváz egymás közelében. Koruk pontosan nem állapítható meg.

A késő római telep objektumai az erősen ívelődő szelvény teljes É-i sávjában jelentkeztek. A kissé hasasodó mély vermek, különböző gödrök, két nagyméretű, esetleg kút beásásaként értelmezhető objektum mellett 10 földbe mélyített építményt tártunk fel. Két típust figyeltünk meg: a jellegzetes 3-3 cölöphelyes és a sarkokban 1-1 cölöphelyes formát. A 253. sz. objektumban tüzelő-

hely nyoma lakóházra utal. A leletanyagból két vasfibulát és töredéket, díszített csontfésűket és darabjaikat, egy bronzcsörgőt emelhetünk ki. A kerámiaanyagban egész és összeállítható csuprok, fazekak is voltak. A leletek között az 5., sőt a 6. századra jellemző formákkal is találkozunk.

Az *Árpád-kori* megtelepedést két-három, illetve több kemencét tartalmazó kemencebokrok, kemence-komplexumok és különálló szabadtéri kemencék jelzik. Egy földbe mélyített építmény két oldalának közepén 1-1 cölöplyukkal még ide sorolható.

A mérnöki telep déli részén kibontottunk egy melléklet nélküli, háton, nyújtott helyzetben fekvő emberi csontvázat is, amelynek kora pontosan nem határozható meg a népvándorlás koron-középkoron belül.

Feltárásunk legfontosabb eredménye a Kr. u. 5–6. századra keltezhető telepjelenségek felbukkanása, amelyből még keveset ismerünk a térségben. A lelőhely minden bizonnyal tovább húzódik minden irányban.

GALLINA ZSOLT

161. Füzér, Vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Kö

2004-ben a Felsővár területén – két kisebb szakasz kivételével – teljesen feltártuk a várudvar keleti felét. Ennek során előkerült az eddig csupán az írott forrásokból ismert, kör alaprajzú, tufatömbökből falazott oldalú kút. Ennek kitisztítása a következő idényre maradt. Az udvar 17. század végi szintjét borító vékony égérszteg és az abból előkerült számos szeg igazolta az udvart körülvevő palotaszárnyak emelete előtt volt fafolyosó egykori létét. Az udvaron talált számos apró tagozattöredék arra utal, hogy a 19. században itt szabadultak meg a felesleges, kiálló részekről a várat kőbányaként használó és az általuk kifeszegtetett kő nyílászkereteket házaik építőanyagaként hasznosító helybeliek.

Az udvar utolsó járósintjét egyelőre egyetlen kutatóárokval vágtuk át. Az itt tapasztaltak is igazolták azt a korábbi megállapítást, hogy a vár északnyugati palotaszárnya a 15–16. század fordulóján épült fel.

Ugyancsak teljesen megtisztítottuk az omladéktól a déli palotaszárny alatt húzódó hatalmas, négy, egymással összefüggő részekből álló pince („Öreg pince”) két utolsó, eddig még egyáltalán nem, vagy csak alig kutatott elemét.

A vár délnyugati sarkát elfoglaló első periódusú lakóépület keleti eleme volt a várfalra merőleges tengelyű, téglalap alaprajzú helyiség, melyet a 17. századi leltárak Tárháznak neveznek. Az ez alatt levő, eddig még nem kutatott pinceszakasz feltárása során kiderült, hogy az Öreg pince széles, kétszárnyú, kőkeretes ajtaja e pincetérbe nyílt az udvar felől. A pince utolsó, dél felé lejtő, földes járósintje még legmagasabb pontján is 1 m-rel mélyebben helyezkedik el az udvar szintjénél. Mivel falazott lépcsőt a bejárat előtt nem találtunk, bizonyos, hogy falépcsőn, vagy rámpán jártak le ide. Az egykor

dongaboltozatos pince déli végén egy-egy széles, kerekezés nélküli, félköríves záradékú átjáró nyílt kelet, illetve nyugat felé, a szomszédos pinceterekbe. A pince szakaszt kitöltő igen vastag, néhol a 4 m-t is meghaladó omladékban tapasztaltak alapján a felette volt Tárház dongaboltozatú, négyzetes padlótéglákkal burkolt tér volt. Egyetlen ablaka délre nézett, ennek csak ülőpadjából került elő néhány töredék. A 17. századi leltárak szerint a Tárházba csak nyugat felől lehetett bemenni, azonban az ajtóból – néhány, talán ahhoz köthető reneszánsz szemöldökpárkány-töredék kivételével – semmi sem maradt. Kiderült, hogy az épület külső sarkait eredetileg kváderek alkották. Az északkeleti sarok kvádereit a 14–15. század fordulóján, a palotaszárny kelet felé történt kibővítések során kiszedték az újonnan épített fal jobb csatlakoztatása érdekében.

A pincéből nagyon kevés leletanyag került elő. Kiemelendő közülük két apró csontfigura, egy félkész vörös márvány kőfaragvány, valamint a meglepően sok, közel száz, különféle méretű és típusú számszerű-nyílhegy. Ez utóbbi lelet bizonyítja, hogy e fegyvertípus – minden elavultsága ellenére – használatban volt még a 17. században is.

A Tárház alatti pince szakasz keleti szomszédjában, a korábbi dokumentációkban Kápolna előtti pincének nevezett hatalmas alapterületű térben korábban már volt némi kutatás. Ennek során több száz, zömében a kápolna 1930-as éveiben történt állagvédelme során ide dobált kőfaragványt emeltünk ki innen. Most a pince szakasz teljes belső területét kitakarítottuk az utolsó járósintig. Az egykor gerendafödemes pince északkeleti felét egy hatalmas sziklatömb foglalja el, ettől eltekintve padlója földes. Az omladék alján a pince és a felette volt Nagyterem átégett, elszenesedett fafödémjei markáns réteggé váltak. A pince keleti falában félköríves záradékú, tagozat nélküli átjárón keresztül lehetett továbbjutni az utolsó, az Ebédlőpalota alatti pince szakaszba. A Kápolna előtti pince szakasz északi falában két, rézsús kávájú és könyöklőjú, a 17. századi inventáriumokban soha nem említett ablak került elő.

A pince felett volt Nagyterem – a pincében talált nagy mennyiségű padlótégla alapján – szintén téglaburkolatú volt. A terem egyetlen ablaka délre nézett, ennek keleti kávája a kőkeret fészkeivel együtt ma is megvan. A terem bejárata északról az udvar feletti fafolyosóról nyílt. Innen lehetett továbbmenni a kápolnába, illetve a kelet felől szomszédos Ebédlőpalotába. Azt, hogy e nyílások kőkeretei közül maradt-e valami, csak az alatta levő pincéből az évek során előkerült több száz faragványtöredék részletes elemzése után dönthetjük el.

Ebben a pincében sem volt sok lelet. Említésre méltó a viszonylag sok 16. századi kályhacsempe-töredék és belül mázas, tál alakú kályhaszem. Az, hogy ezek honnan kerültek ide, kérdéses, hiszen a Nagyteremben a leltárak szerint kandalló állt.

A két, imént ismertetett pince utolsó járósintjét még nem volt alkalmunk kutatóárokokkal átvágni, ez a következő idény feladata lesz.

Három kutatóárokkal vizsgáltuk meg az Ebédlőpalota alatti pince korábbi rétegviszonyait. Mivel a pince nagy részét a természetes szikla foglalja el, a kutatóárokknak csak rövid szakaszaiból nyerhettünk információkat. Az árkokból előkerült leletek az épületrész építési idejét – korábbi tapasztalatainkkal összhangban – a 14/15. század fordulójára teszik.

A Felsővár nyugati végén álló, az udvar szintjénél méterekkel mélyebben elhelyezkedő, nehezen megközelíthető alsó védőmű teljes feltárására a jelek szerint nem lesz lehetőségünk. Az itt mégis szükséges állagvédelem miatt csupán a védőmű falainak belső síkját határoztuk meg. A védőmű valószínű építési ideje a 16. század második felének eleje.

Igen jelentős eredményekkel járt a feltárás a Felsővártól északkeletre, attól átlag 50 m-rel mélyebben elterülő, hosszan elnyúló, mintegy 90×15 m-es területet elfoglaló elővár (Párkány) területén. Több kutatóárok meg határoztuk a területet É, illetve ÉK felől határoló várfal vonalát, egyúttal pontosan behatároltuk az objektum DK-i végét. A terület ÉNy-i végén egy szabálytalan négyszög alaprajzú, nagyjából 5×7 m-es alapterületű kőépületet sikerült teljesen feltárnunk. Harmadsorban kutatóárokokkal szondáztuk a terület DNy-i, a várhoz vezető ösvény és a Várhegy sziklafala közötti területet.

Kiderült, hogy a Párkányt nem palánk, hanem komoly kő várfal határolja. Kapuja a DK-i oldalon nyílt, előtte széles szárazárok húzódott. A 17. századi inventáriumokban itt, a Párkányban leírt épületek a várfal belső oldalához támaszkodtak. Falaik a jelek szerint sárba voltak rakva. Közülük egyet tártunk fel teljesen. A Párkány a tapasztalatok szerint a 16. század harmincas éveiben épülhetett fel egy bronzkori telep helyén. A bronzkori telepet szárazon rakott kövekből emelt sánc védte.

A Párkányban kirívóan kevés, döntően kora újkori leletanyag került elő. Említésre méltó egy csont szíjvég, valamint a változatos fémanyag (patkók, sarkantyú, kések, lőporadagoló kanál stb.).

Munkatárs: Bocsi Zsófia, Miskolczi Melinda régész-hallgatók.

SIMON ZOLTÁN

162. Gersekarát, Szifa-dűlő

(Vas megye) Ó, Kö

2004. április 9-én útépitést megelőző helyszíni szemlét végeztünk a mély csapákkal, vízmosásokkal szabdaltságot területeken. A község Petőfi Sándor utcájának folytatásában halad a dűlőút illetve a tervezett út a DK felé lejtős, teraszos domboldalon a Sárvíz felé, amelyet már az 1960-as években pontosan a kiugró dombnyelv alatt duzzasztottak tóvá. Ennek partján üdülőtelep van kialakulóban. A jelölt és számolt kitűzési karóknál talált leletanyag ós- és középkori kerámiatöredék. A lelőhely kiterjedése: 400 m (É-D) 200 m (K-Ny). Szétszántott objektumokat nem tapasztaltunk.

Munkatárs: Nagy Marcella.

ILON GÁBOR